

DR. BODZÁSI BALÁZS
 egyetemi docens, tanszékvezető
 Budapesti Corvinus Egyetem
 Gazdasági Jogi Tanszék

A bizalmi vagyonkezeléshez kapcsolódó egyes magánjogi kérdések¹

I. A vagyonkezelés különböző formái a magyar jogban

A vagyonkezelésnek a magyar jogban több formája is ismert. Ezeknek a különböző vagyonkezelési alakzatoknak a közös jellemvonása, hogy más személy tulajdonában lévő vagyonnal kapcsolatos feladatok ellátására irányulnak. Egy részük az állami-önkormányzati vagyon kezeléséhez kapcsolódik, más részüket azonban a magánvagyonok megőrzésére és gyarapítására is fel lehet használni. Már a korábbi évszázadokban is elterjedt, hogy a cselekvőképességükben korlátozottak, valamint az állam, illetve bizonyos közjogi alakulatok vagyonát más személyek kezelték.²

A rendszerváltozás előtt a magyar jog a vagyonkezelési jogot egy sajátos dologi jogi jogosultságként határozta meg, amelynek a megjelenése szorosan kapcsolódott az állami tulajdonhoz. Az állami tulajdonban lévő vagyontárgyak tulajdonjogát ugyanis nem lehetett átruházni, vagyonkezelési jogot azonban lehetett felettük alapítani. A vagyonkezelési jog tehát quasi tulajdonjogként (idegen dologbeli jogként) funkcionált.³ Ez a fajta dologi jogi jellegű vagyonkezelési jog az állami-önkormányzati tulajdon vonatkozásában a mai napig ismert.⁴

A magánvagyonok kezelése tekintetében a gyám, illetve a gondnok által folytatott vagyonkezelést kell kiemelni.⁵ Az ezekre vonatkozó jogszabályok jelenleg is meglehetősen hiányosak. A Polgári Törvénykönyvről szóló 2013. évi V. törvény (a továbbiakban: Ptk.) 2:36. § (1) bekezdése ezzel kapcsolatban azt mondja ki, hogy a gondok tevékenységét a gyámhatóság felügyeli. A (3) bekezdés szerint pedig a gondnokolt (a gondnokság alatt álló személy) jogosult a gondnok működéséről és a gondnokolt vagyonáról vezetett nyilvántartásokba betekinteni és azokról másolatot készíteni. Ennek alapján a gondnokolt a saját

1 A tanulmány a Pallas Athéné Domus Sapientiae Alapítvány támogatásával a PADS Vezető Kutató Program keretében került megvalósításra.

2 A vagyonkezelés különböző formáiról lásd CSEHI Zoltán: *A vagyonkezelés formái és intézményei a magyar magánjogban*. In: KISFALUDI András (szerk.): *Tanulmányok a bizalmi vagyonkezelés jogi szabályozásának elméleti alapjairól*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2015. 95–132.

3 CSIZMAZIA Norbert – SÁNDOR István: *A bizalmi (fiduciárius) vagyonkezelés modellje és a Ptk. reformja*. Polgári Jogi Kodifikáció, 2002/4. sz. 21–22.

4 A vagyonkezelés történeti előzményeiről lásd CSEHI Zoltán: *A bizalmi vagyonkezelés történelmi előzményei*. In: KISFALUDI András (szerk.): *Tanulmányok a bizalmi vagyonkezelés jogi szabályozásának elméleti alapjairól*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2015. 9–52.

5 A gyám vagyonkezeléséről lásd CSEHI: *A vagyonkezelés formái és intézményei a magyar magánjogban*, i. m. 128.

vagyonáról a gondnok és a gyámhatóság által készített dokumentációkba betekinthes, és ha igényli, azokról másolatot is készíthet. A Ptk. 2:37. §-a ezt a gondnokot terhelő számadási kötelezettség előírásával egészíti ki. A számadási kötelezettség a gondnok vagyonkezelésére vonatkozik.

Egyetértünk azzal a jogirodalmi állásponttal, amely szerint a bizalmi vagyonkezelés ugyan nem válthatja ki a gyámság és a gondokság intézményeit, de alkalmas jogi konstrukció lehet arra, hogy kiegészítse azokat. Ezáltal kettős védelem hozható létre a gyámolt (gondnokolt) vagyonának kezelése során.⁶

A 2014. március 15-én hatályba lépett Ptk. előtt a magyar magánjog a vagyonkezelés szerződéses konstrukcióját nem szabályozta. A felek a szerződéses szabadság elve alapján ugyan korábban is köthettek ilyen típusú szerződést, a magas tranzakciós költségek miatt azonban jellemzően más szerződéses konstrukciót alkalmaztak.⁷ Általában a megbízás szabályai jöhettek szóba, ez azonban nem vezetett megfelelő megoldáshoz. Erre tekintettel született meg az a döntés a Ptk. kodifikáció során, hogy az új kódex a bizalmi vagyonkezelést önálló szerződésként szabályozza.

A bizalmi vagyonkezelésnek a Ptk.-beli kodifikációja háttérben elsődlegesen az a gazdasági és társadalmi igény állt, hogy a polgári jog tegye lehetővé a teljes vagyon, illetve annak egy része felett a jog szerinti tulajdonos, valamint a gazdasági értelemben vett tulajdonos személyének a szétválasztását. A kezelt vagyon jogi tulajdonosa a vagyonkezelő, gazdasági értelemben azonban a kezelt vagyon a kedvezményezettet illeti.⁸

A vagyonkezelés ettől teljesen eltérő formája a jogi személy létrehozásával történő vagyonkezelés. Vagyonkezelési célból elsősorban alapítványt lehet létesíteni, de ilyen célt szolgálhat egy gazdasági társaság, valamint egy befektetési alap létrehozatala is. A bizalmi vagyonkezelésnek azonban több előnye is van a gazdasági társaságokkal szemben, így többek között az, hogy egy kevésbé formalizált jogintézmény, alacsonyabbak a tranzakciós költségek és a vagyonkezelő szabadabban hozhat döntéseket, mint a gazdasági társaság ügyvezetése.⁹

Fontos azonban azt is kiemelni, hogy a vagyonkezelésnek a fejlett országokban megjelenő formái egy jóval tágabb intézményi kört ölelnek fel, mint a Ptk. által szabályozott bizalmi vagyonkezelés. A modern üzleti világ vagyonkezelési formái emellett a más vagyonának kezelésére irányuló korábbi jogi konstrukcióktól is lényegesen eltérnek.¹⁰ Ezek egy része a fejlett országokban befektetési szolgáltatási tevékenységnek minősül és az állam pénzügyi felügyelete alatt áll.¹¹

6 B. SZABÓ Gábor – ILLÉS István – KOLOZS Borbála – MENYHEI Ákos – SÁNDOR István: *A bizalmi vagyonkezelés*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2014. 33.

7 Erről részletesebben lásd MENYHÁRD Attila: *A bizalmi vagyonkezelési szerződés jogi szabályozásának aktuális kérdései*. Fontes Iuris, 2017/1. sz. 37.

8 A kedvezményezett jogi értelemben nem tulajdonos, hanem várományos. A kedvezményezettnek ezért a bizalmi vagyonkezelési szerződés megkötésében félként nem is kell részt vennie. Lásd FUGLINSZKY Ádám – TÖKEY Balázs: *Szerződési jog. Különös rész*. ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2018. 365.

9 Erről lásd FUGLINSZKY–TÖKEY: i. m. 361.

10 CSEHI: *A vagyonkezelés formái és intézményei a magyar magánjogban*, i. m. 9–10.

11 Az Európai Unióban ezekre a befektetési jellegű vagyonkezelési konstrukciókra is alkalmazni kell az ún. MIFID II. irányelvet (2014/65/EU irányelv).

II. A bizalmi vagyonkezelés sajátosságai a magyar jog alapján

A Ptk.-ban bizalmi vagyonkezelés elnevezéssel szabályozott szerződésfajta leginkább az angolszász *trust* intézményéhez hasonlítható.¹² Fontos sajátossága a vagyonátruházás fiduciárius jellege.¹³ A magyar szabályozás nemzetközi összehasonlításban is magas színvonalúnak tekinthető, fő előnye pedig a rugalmassága.

2.1. A bizalmi vagyonkezelés mint sajátos jogviszony

A bizalmi vagyonkezelés – annak ellenére, hogy a Ptk. az egyes szerződések között szabályozza – nem pusztán egy szerződés, sokkal inkább egy sajátos jogviszony. A bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon ugyan nem önálló jogi személy, a bizalmi vagyonkezelés mégis több, mint egy szerződés.

Erre többek között az a tény is utal, hogy a bizalmi vagyonkezelés, mint jogviszony nemcsak szerződéssel, hanem egyoldalú jogügylettel (például végrendelettel) is létrejöhet. A jogviszony emellett a létesítésére irányuló szerződés, vagy egyoldalú jognyilatkozat megszűnése után is fennmaradhat. Ezt tükrözi a Ptk. 6:326. § (5) bekezdése is, amely alapján a bizalmi vagyonkezelés nem szűnik meg a vagyonrendelő, a vagyonkezelő vagy a kedvezményezett halálával vagy megszűnésével. Emellett a Ptk. normaszövege is a legtöbb helyen a bizalmi vagyonkezelés kifejezést használja, a bizalmi vagyonkezelési szerződés helyett (pl. Ptk. 6:326. §).

2.2. A kezelt vagyon védelme és meghatározó szerepe

Ebben a speciális, háromszereplős jogviszonyban az elkülönített (kezelt) vagyonnak van meghatározó szerepe. Ezt tükrözi egyrészt a Ptk. 6:310. § (1) bekezdésének fogalommeghatározása,¹⁴ másrészt pedig a vagyonelkülönítésre, illetve az elkülönített vagyon védelmére vonatkozó rendelkezések is.

A vagyonelkülönítésről a Ptk. 6:312. §-a rendelkezik. Ennek alapján a kezelt vagyon a vagyonkezelő saját vagyonától és az általa kezelt más vagyontól elkülönült vagyont képez, amelyet a vagyonkezelő köteles külön nyilvántartani. Ez a bizalmi vagyonkezelés körében megjelenő azon kivételes szabályok egyike, amely kógens, hiszen a törvény azt is kimondja, hogy a felek ettől eltérő rendelkezése semmis.

12 A német *Treuhand* a magyar bizalmi vagyonkezeléstől nagyobb eltérést mutat, mint az angolszász *trust*.

13 A vagyonátruházás fiduciárius jellege a bizalmi vagyonkezelés mellett a fiduciárius biztosítékoknál is megjelenik (pl. biztosítéki célú tulajdonátruházás, illetve biztosítéki célú engedményezés). A bizalmi vagyonkezelés esetén azonban a vagyonátruházás nem valamely követelés biztosítására szolgál. Kérdéses lehet ugyanakkor a biztosítéki céllal alapított bizalmi vagyonkezelés megítélése. *Tőkey* szerint, ha biztosítéki céllal fogyasztónak minősülő vagyonrendelő alapítana bizalmi vagyonkezelést, akkor az az ügylet a Ptk. 6:99. §-a alapján semmisnek minősül. Lásd FUGLINSZKY–TŐKEY: i. m. 361.

14 A Ptk. 6:310. § (1) bekezdése szerint bizalmi vagyonkezelési szerződés alapján a vagyonkezelő a vagyonrendelő által tulajdonába adott dolgok, ráruházott jogok és követelések (a továbbiakban: kezelt vagyon) saját nevében a kedvezményezett javára történő kezelésére, a vagyonrendelő díj fizetésére köteles.

A Ptk. ezt azzal egészíti ki, hogy a vagyonkezelő által a saját vagyontól és az általa kezelt egyéb vagyontól elkülönülten, kezelt vagyónként nyilvántartott vagyontárgyakat az ellenkező bizonyításig a kezelt vagyon körébe tartozónak kell tekinteni. A kezelt vagyon részét képezik a kezelt vagyontárgy helyébe lépő vagyontárgy, biztosítási összeg, kártérítés vagy más érték, továbbá mindezek hasznai, akkor is, ha nem szerepelnek a nyilvántartásban. A Ptk. 6:312. § (3) bekezdése pedig azt mondja ki, hogy a vagyonkezelő által a kezelt vagyon részeként nyilvántartásba nem vett vagyontárgyakat az ellenkező bizonyításig a vagyonkezelő saját személyes vagyonába tartozónak kell tekinteni.

A kezelt vagyon védettsége kapcsán a Ptk. 6:313. § (1) bekezdése azt rögzíti, hogy a kezelt vagyon tárgyaira a vagyonkezelő házastársa, élettársa, továbbá személyes hitelezői és a vagyonkezelő által kezelt más vagyonok hitelezői nem támaszthatnak igényt. A kezelt vagyon nem része a vagyonkezelő hagyatékának.¹⁵

A bizalmi vagyonkezelés jogi szabályozását lényegesen vonzóbbá tette a bírósági végrehajtásról szóló 1994. évi LIII. törvény (a továbbiakban: Vht.) 132/A. § (3)–(5) bekezdéseinek¹⁶ a hatályon kívül helyezése 2017-ben.¹⁷ Ezeket az egymásnak is ellentmondó korábban hatályos rendelkezéseket a jogirodalomban korábban komoly kritika érte.¹⁸ Hatályon kívül helyezésük nagymértékben erősítette a bizalmi vagyonkezelés vagyonvédelmi funkcióját.

Egyetértünk azzal a jogirodalmi állásponttal, amely szerint a kezelt vagyon védettsége nem akadályozza meg azt, hogy a vagyonrendelő hitelezője fellépjen abban az esetben, ha a bizalmi vagyonkezelés létesítése az ő sérelmére fedezetelvonást valósított meg. Ilyenkor a hitelező hivatkozhat a fedezetelvonónak minősülő bizalmi vagyonkezelési szerződés relatív hatálytalanságára.¹⁹ Ennek azonban a Ptk. 6:120. §-a alapján az is feltétele, hogy a szerző fél (itt: a vagyonkezelő, illetve akire ő tovább ruházta a vagyont, vagyoni elemet)

15 Vitatott ugyanakkor, hogy a bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon része-e a vagyonrendelő hagyatékának. Álláspontunk szerint nem, mivel az afölötti tulajdonjogot a vagyonrendelő a vagyonkezelőre ruházta át. A hagyaték pedig az örökhagyót a halálakor megillető vagyon. Ami tehát az örökhagyó halálakor nem tartozik az örökhagyó vagyonába, az nem is része a hagyatékának. A bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon nem az örökhagyó vagyonrendelő vagyona, ezért nem is tartozik az ő hagyatékába. Hasonló álláspontot képvisel: B. SZABÓ – ILLÉS – KOLOZS – MENYHEI – SÁNDOR: i. m. 127.

16 Vht. 132/A. § (3) *Az adós, mint vagyonrendelő ellen indult végrehajtási eljárásban a követelés fedezetül – a (4) bekezdésben foglaltak szerint – az a vagyon vagy vagyonhányad is szolgál, amely a vagyonrendelőt, vagy a kiadásra irányuló jog jogosultját a vagyonrendelő bizalmi vagyonkezelési jogviszonya megszűnése esetére megilleti. A végrehajtást kérő a (4) bekezdés szerint mondhatja fel a bizalmi vagyonkezelést, és ennek eredményeként a vagyonrendelőnek, vagy jogutódjának kiadandó vagyonhányadból hajtható be a követelés.* Vht. 132/A. § (4) *Ha az adósnak vagy a kiadásra irányuló jog jogosultjának a bizalmi vagyonkezelési szerződés megszűnése esetén vagyonra vagy vagyonhányadra lenne igénye, és a követelés az adós egyéb vagyontárgyaiból nincs teljesen fedezve vagy csak aránytalanul hosszú idő múlva elégíthető ki, a végrehajtó tájékoztatja a végrehajtást kérőt arról, hogy a rendes felmondás jogát gyakorolhatja. Ha a végrehajtást kérő a felmondást tartalmazó nyilatkozatát a végrehajtónak átadta, a végrehajtó megküldi azt a bizalmi vagyonkezelőnek, egyúttal az adósnak a bizalmi vagyonkezelővel szemben a bizalmi vagyonkezelési jogviszony megszűnése miatt fennálló követelését lefoglalja (110–113. §).*

17 Hatályon kívül helyezte az egyes törvényeknek az üzleti környezet jogi versenyképességének növelése érdekében szükséges módosításáról szóló 2017. évi LXI. törvény 11. § c) pontja. Hatálytalan: 2017. június 23-tól.

18 B. SZABÓ – ILLÉS – KOLOZS – MENYHEI – SÁNDOR: i. m. 241–243., továbbá MENYHÁRD: *A bizalmi vagyonkezelési szerződés jogi szabályozásának aktuális kérdései*, i. m. 44.

19 FUGLINSZKY–TÓKEY: i. m. 370.

rosszhiszemű legyen, vagy rá nézve a szerződésből ingyenes előny származzon. Ha a bizalmi vagyonkezelési szerződés fedezetelvonó jellege megállapítható, akkor a hitelező kérelmére a vagyonkezelő köteles túrni a megszerzett vagyontárgyból való kielégítést és a vagyontárgyra vezetett végrehajtást.

A Ptk. 6:120. §-ára alapított igény a közvetlen szerző féltől (a vagyonkezelőtől) szerző további személyekkel szemben is érvényesíthető, vagyis abban az esetben is, ha a vagyonkezelő a kezelt vagyonba tartozó vagyonelemet időközben már tovább ruházta. Ilyenkor azonban – figyelemmel az 1/2011. PK vélemény 9. pontjára – a további szerzők vonatkozásában külön vizsgálendő, hogy fennállnak-e a fedezetelvonás feltételei. Amennyiben ezek a feltételek fennállnak, akkor hitelezőt megillető – a zálogjogosultat megillető kielégítési joghoz hasonló – közvetlen hozzáférési jog a vagyontárgy mindenkori tulajdonosával szemben gyakorolható.

A kezelt vagyonnal kapcsolatban arra is érdemes kitérni, hogy a Ptk.-nak a kötelmi jogról szóló Hatodik Könyve más helyen nem említi a vagyont. Más tulajdonátruházási szerződéseknek ugyanis nem a vagyon, hanem a polgári jogi értelemben vett dolog a tárgya. Erre a bizalmi vagyonkezelés tulajdonjogi vonatkozásai kapcsán még visszatérünk.

2.3. A vagyonkezelővel szembeni fokozott követelmények

További jellemzői a bizalmi vagyonkezelésnek a vagyonkezelővel szemben támasztott fokozott követelmények. Ezzel kapcsolatban a Ptk. 6:317. § (1) bekezdése egyrészt azt mondja ki, hogy a vagyonkezelő a jogviszony bizalmi jellegéből fakadó fokozott követelményeknek megfelelően, a kedvezményezett érdekeinek elsődleges figyelembevételével köteles eljárni. A (2) bekezdés mindezt azzal egészíti ki, hogy a vagyonkezelő a kereskedelmi észszerűség követelményei szerint köteles a kezelt vagyont az előre láthatóan fenyegető kockázatokkal szemben megóvni.²⁰

Látható, hogy ez a szakasz nem általános jelleggel írja elő a vagyonkezelő tevékenységére vonatkozóan a kereskedelmi észszerűség követelményét. A kezelt vagyonnak az előre láthatóan fenyegető kockázatokkal szembeni megóvási kötelezettségét mondja ki, ehhez kapcsolódóan pedig az általános szinttől (*adott helyzetben általában elvárható*) magasabb követelményt támaszt (*kereskedelmi észszerűség követelménye*). Ennek vizsgálata során azonban az (1) bekezdésre is figyelemmel kell lenni, vagyis azt is vizsgálni kell, hogy a vagyonkezelő a kedvezményezett érdekeinek elsődleges figyelembevétele mellett járt-e el.

Ennek a fokozott követelménynek a megsértése esetén, a vagyonrendelő mellett a kedvezményezett is felléphet a vagyonkezelővel szemben és kártérítési igényt érvényesíthet vele szemben. Ebben az esetben azonban a vagyonkezelő nem a kontraktuális felelősség általános szabályai szerint mentheti ki magát, hanem a kimentés kapcsán is a kereskedelmi észszerűség mércéjét kell alkalmazni.²¹

20 A kereskedelmi észszerűség követelménye szigorúbb mérce, mint az adott helyzetben általában elvárható magatartás követelménye, melyet általános elvként a Ptk. 1:4. § (1) bekezdése rögzít. A kereskedelmi észszerűség követelménye a Ptk.-ban három helyen jelenik meg: a zálogtárgy zálogjogosult általi értékesítése során (Ptk. 5:133. §), a fuvarozási szerződés szabályai körében (Ptk. 6:264. §), valamint a bizalmi vagyonkezeléshez kapcsolódóan [Ptk. 6:317. § (2) bekezdés].

21 FUGLINSZKY–TÓKEY: i. m. 376.

2.4. A vagyonrendelő jogosultságai

A Ptk. a vagyonrendelőt is felruházza bizonyos jogosultságokkal. A vagyonrendelő szerepe a jogviszony létesítésekor, vagyis a vagyonátruházást megelőzően a legjelentősebb. Ekkor illeti meg őt az a széles körű rendelkezési jogosultság, hogy a jogviszony tartalmát a saját, illetve a kedvezményezett érdekeinek megfelelően alakítsa.

A vagyonrendelő azonban a jogviszony létrejötte után is számos jogosultsággal rendelkezik:

- a vagyonkezelőt a megbízatásából másik vagyonkezelő egyidejű kijelölése mellett bármikor visszahívhatja [Ptk. 6:325. § (1) bekezdés];
- felléphet a kezelt vagyon elkülönítése iránti igénnyel [Ptk. 6:313. § (2) bekezdés];
- ellenőrizheti a vagyonkezelőnek a vagyonkezelés körébe eső tevékenységét (Ptk. 6:315. §);
- ha a vagyonkezelő a vagyonkezelési szerződést megsérti és jogosulatlanul ruház át harmadik személyre a kezelt vagyonhoz tartozó vagyontárgyat, a vagyonrendelő jogosult azt a kezelt vagyon számára visszakövetelni (ha a harmadik személy nem volt jóhiszemű vagy nem visszterhesen szerzett) [Ptk. 6:318. § (3) bekezdés];
- a vagyonrendelő a határozatlan időre kötött szerződést felmondhatja [Ptk. 6:326. § (1) bekezdés e) pont].²²

A Ptk. 6:318. § (3) bekezdésében biztosított visszakövetelési jog jellege kérdéses. Ez ugyanis nemcsak kötelmi jogi, hanem dologi jogi karakterrel is bír.²³ Ezzel kapcsolatban azt is ki kell emelni, hogy a visszakövetelési jog gyakorlását a Ptk. a forgalombiztonság érdekeire tekintettel korlátozza. Ez azt jelenti, hogy a vagyonrendelő (és a kedvezményezett) csak akkor követelheti vissza a vagyontárgyat a kezelt vagyon számára, ha a harmadik személy rosszhiszemű volt vagy nem visszterhesen szerzett. A visszakövetelési jog tehát nem akadályozza jóhiszemű és visszterhesen szerző harmadik személyek tulajdonszerzését.²⁴ Ebből következően a jogosult nem gyakorolhatja visszakövetelési jogát, ha a harmadik szerző fél jóhiszemű volt és visszterhesen szerzett.

A Ptk. 6:311. § (1) bekezdése alapján a vagyonrendelő határozza meg a kedvezményezettet és a kedvezményezetti jogosultság keletkezésének és megszűnésének feltételeit. A vagyonrendelő a kedvezményezett kijelölési jogát átengedheti a vagyonkezelőnek, sőt azt is megteheti, hogy a kijelölési jogot olyan harmadik személynek engedi át, aki eredetileg nem részese a bizalmi vagyonkezelési jogviszonynak. A vagyonrendelő a kedvezményezett személyét egyoldalúan azonban csak akkor módosíthatja, ha ezt a jogot saját maga számára a bizalmi vagyonkezelési szerződésben kikötötte.²⁵

22 Ezt új szabályként az egyes törvényeknek az üzleti környezet jogi versenyképességének növelése érdekében szükséges módosításáról szóló 2017. évi LXI. törvény (a továbbiakban: Versenyképességi törvény) mondta ki, amely a Ptk.-t is módosította.

23 Ehhez hasonlóan: B. SZABÓ – ILLÉS – KOLOZS – MENYHEI – SÁNDOR: i. m. 237.

24 FUGLINSZKY–TÓKEY: i. m. 375.

25 FUGLINSZKY–TÓKEY: i. m. 363.

2.5. A kedvezményezettet megillető jogosultságok

A Ptk. a kedvezményezettnek is biztosít néhány jogosultságot. Ezek jelentőségét az adja, hogy a kedvezményezett tipikusan nem alanya a bizalmi vagyonkezelési szerződésnek (a bizalmi vagyonkezelési szerződés ebben az esetben harmadik személy – a kedvezményezett – javára szóló szerződésnek minősül).²⁶

Mivel a bizalmi vagyonkezelési jogviszony a kedvezményezett javára jön létre és a vagyonkezelés is az ő javára történik, így indokolt, hogy a kezelt vagyon védelme érdekében ő is felléphessen. Ezért a törvény a vagyonrendelő mellett a kedvezményezettnek is megadja a kezelt vagyon elkülönítésére, illetve visszakövetelésére vonatkozó jogosultságot. A kedvezményezettet is megilleti emellett a vagyonkezelő ellenőrzésének a joga.²⁷

Végül a kedvezményezett kezdeményezheti, hogy a vagyonkezelőt a bíróság – másik vagyonkezelő egyidejű kijelölése mellett – a megbízatásából hívja vissza, ha a vagyonkezelő súlyosan megszegte a szerződést. Erre azonban csak akkor nyílik lehetősége, ha vagyonrendelő meghal vagy jogutód nélkül megszűnik és a kezelt vagyonnak nincs másik vagyonrendelője [Ptk. 6:325. § (2) bekezdés]. A visszahívás és az új vagyonkezelő kijelölése esetén, az eredeti vagyonkezelő köteles a kezelt vagyon tulajdonjogát a bíróság által kijelölt új vagyonkezelőre átruházni.

A vagyonkezelő visszahívásához kapcsolódóan azt is ki kell emelni, hogy a Ptk. 6:325. § (2) bekezdésében írt súlyos szerződésszegés megítélése során nem a kontraktuális felelősség általános mércéjét kell alapul venni, hanem ebben az esetben is a Ptk. 6:317. § (2) bekezdésében írt kereskedelmi észszerűség követelményére kell figyelemmel lenni.

Összességében megállapítható, hogy a kedvezményezettnek a vagyonkezelő visszahívásának kezdeményezésére irányuló joga erősen korlátozott a vagyonrendelőt megillető joghoz képest.²⁸

2.6. A bizalmi vagyonkezelés tulajdonjogi vonatkozásai

A vagyonkezelővel szembeni fokozott elvárás részben azzal magyarázható, hogy ennek a háromszereplős jogviszonynak (vagyonrendelő – vagyonkezelő – kedvezményezett) a vagyonkezelő áll a középpontjában. Ez szorosan összefügg azzal, hogy a Ptk. 6:310. § (1) bekezdése alapján, a vagyonkezelő az általa kezelt vagyon tulajdonosává válik. Igaz, ez egy célhoz kötött vagyonkezelés, hiszen a vagyonkezelő ugyan a saját nevében, de a kedvezményezett(ek) javára kezeli a ráruházott vagyont.²⁹ Emellett

26 FUGLINSZKY–TÓKEY: i. m. 363.

27 Utasítási jog azonban sem a kedvezményezettet, sem a vagyonrendelőt nem illeti meg, vagyis a vagyonkezelőt egyikük sem utasíthatja.

28 FUGLINSZKY–TÓKEY: i. m. 366.

29 Ez egy fontos különbség a megbízáshoz képest, a megbízott ugyanis a megbízó érdekében jár el. Ha a vagyonkezelésre egy hagyományos megbízási szerződés keretében kerülne sor, akkor a megbízott (mint vagyonkezelő) a megbízó (vagyonrendelő) érdekében és utasításai alapján lenne köteles eljárni. Ezzel szemben a Ptk. 6:316. §-a kógens rendelkezésként rögzíti azt, hogy a vagyonkezelőt a vagyonrendelő és a kedvezményezett nem utasíthatja; az e tilalomba ütköző utasítás semmis.

a vagyondelölő csakis a szerződésben foglalt feltételek szerint és korlátok között rendelkezhet a kezelt vagytonba tartozó vagyontárgyakkal [Ptk. 6:318. § (2) bekezdés].

Ezt a fajta kettős tulajdoni helyzetet – vagyis a gazdasági értelemben vett tulajdonos és a jogi értelemben vett tulajdonos személyének az elválását – a magyar jogirodalomban még nem elemezték alaposabban.³⁰ Általában elmondható, hogy a magyar jogirodalom az elmúlt néhány évben még nem fordított nagyobb figyelmet a bizalmi vagytonkezelési jogviszony tulajdonjogi vonatkozásainak az elemzésére.³¹ A kettős tulajdonjog mellett az is egy részletesebben vizsgálándó kérdés, hogy a bizalmi vagytonkezelés mennyiben töri át a dologi jogok zártkörűségének az elvét. Egy további kérdés a bizalmi vagytonkezelés fiduciárius jellegének a vizsgálata.

Az mindenesetre nem vitatott, hogy a bizalmi vagytonkezelés egy önálló tulajdonátruházási jogcím.³² Ez többek között azt is jelenti, hogy külön jogcímként jelenik meg az ingatlan-nyilvántartásban és a cégnyilvántartásban is.³³ Az önálló tulajdonátruházási jogcímből következően a bizalmi vagytonkezelés sem nem színlelt, sem nem csalárd ügylet.

A bizalmi vagytonkezelés – pontosabban a vagyondelölés – nemcsak birtokátadást foglal magában, hanem tulajdonátruházást is. A Ptk. tehát abból indul ki, hogy a vagytonkezelő tulajdonjogot szerez a kezelt vagyton felett, illetve a vagytonba tartozó jogokat és követeléseket is megszerzi.³⁴ Dogmatikai szempontból azonban fontos újra kiemelni: tulajdonjog tárgya a Ptk. alapján csak dolog lehet. Egy teljes vagyton, vagy az abba tartozó vagytoni elemek összessége elvileg nem lehet tulajdonjog tárgyai.³⁵

Tulajdonjogi jellegű kérdés az is, hogy pontosan mi is lehet bizalmi vagytonkezelés tárgya. A Ptk. a bizalmi vagytonkezelés tárgyaként a kezelt vagytont határozza meg. A Ptk. 6:310. § (1) bekezdése szerint a kezelt vagytonba a vagyondelölő által a vagytonkezelő tulajdonába adott dolgok, ráruházott jogok és követelések tartoznak.

Felmerül a kérdés, hogy ennek alapján lehet-e kizárólag jogokat és/vagy követeléseket bizalmi vagytonkezelésbe adni. Erre példaként szolgálhat követeléseknek, valamint az azokat biztosító zálogjogoknak bizalmi vagytonkezelésbe adása. Ennek kapcsán azonban nem hagyható figyelmen kívül a zálogjogosulti bizománys intézménye sem.³⁶ A zálogjogosulti bizománysra irányadó rendelkezések ugyanis – a bizománys hagyománys konstrukciója

30 A német jogra vonatkozóan lásd MUTZE, Otto: *Rechtliches oder wirtschaftliches Eigentum?* Neue Juristische Wochenschrift (NJW), 1963/12. sz. 513–517.; ASSFALG, Dieter: *Wirtschaftliches Eigentum als Rechtsbegriff.* Neue Juristische Wochenschrift (NJW), 1963/35–36. sz. 1582–1586.

31 A bizalmi vagytonkezelés dologi jogi vonatkozásait is tárgyalja azonban Menyhárd. Erről lásd MENYHÁRD Attila: *A bizalmi vagytonkezelés a magyar polgári jogban.* In: KISFALUDI András (szerk.): *Tanulmányok a bizalmi vagytonkezelés jogi szabályozásának elméleti alapjairól.* ELTE Eötvös Kiadó, Budapest, 2015. 226–243.

32 MENYHÁRD: *A bizalmi vagytonkezelési szerződés jogi szabályozásának aktuális kérdései*, i. m. 37., továbbá FUGLINSZKY–TÖKEY: i. m. 360.

33 A cégnyilvántartásba akkor kell bejegyezni a bizalmi vagytonkezelést, ha a vagyondelölő vagytonához társasági részesedés is tartozik.

34 B. SZABÓ – ILLÉS – KOLOZS – MENYHEI – SÁNDOR: i. m. 105–106.

35 A teljes vagyton átszállása az öröklési jogban, illetve ahhoz kapcsolódóan a hagyatéki eljárásban jelenik meg. Lásd a hagyatéki eljárásról szóló 2010. évi XXXVIII. törvényt.

36 A zálogjogosulti bizománysról részletesebben lásd BODZÁSI Balázs – NEMES András: *A zálogjogosulti bizománysra irányadó szabályok, valamint a jogintézmény gyakorlati alkalmazása során felmerült kérdések.* Gazdaság és Jog, 2017/11. sz. 8–12.

mellett – a bizalmi vagyonkezeléssel is párhuzamba állíthatóak. A Ptk. meghatározása alapján bizalmi vagyonkezelésnek követelések és azokat biztosító zálogjogok is tárgyai lehetnek. A hitelezők számára azonban egyszerűbb megoldást kínál a zálogjogosulti bizományos intézménye. Ez főként a több hitelező által, azonos zálogfedezet mellett történő hitelnyújtás esetén jelent előnyt.³⁷

Követelések bizalmi vagyonkezelésbe adása kapcsán más jellegű kérdések is felmerülhetnek. Ha ezt üzletszerűen végezné a vagyonrendelő és a vagyonkezelő, az a követeléskezelésnek egy új, a magyar jogban eddig nem ismert formájává is válhatna. Ez azonban már az üzletszerű követeléskezelés állami felügyeletét érintő közjogi szabályoknak az újra gondolását is szükségessé tenné.³⁸ A bizalmi vagyonkezelésnek valószínűleg nem ez lenne az eredeti funkciója.

További tulajdonjogi kérdés, hogy ha a kezelt vagyonnak több vagyonkezelője is van, akkor a vagyonkezelők – a szerződés eltérő rendelkezése hiányában – a kezelt vagyon közös tulajdonosai lesznek. Ennek megfelelően pedig a közös döntésekre a közös tulajdon szabályai az irányadók.³⁹

III. A gyakorlatban felmerült kérdések

A Ptk. hatálybalépését követő években a bizalmi vagyonkezelés gyakorlati alkalmazásához kapcsolódóan több olyan kérdés is felmerült, amelyekre a Ptk. eredeti normaszövege alapján nem lehetett egyértelmű választ adni. Ezek közül a két legfontosabb kérdés a következő volt:

a) a határozatlan időre kötött bizalmi vagyonkezelési szerződésben kizárhatják-e a felek a vagyonrendelőt megillető rendes felmondás jogát?

b) a bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyontömeg és a kötelesrészi igények közötti viszony tisztázása, így többek között az, hogy a bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyont hozzá kell-e számítani a kötelesrész alapjához?

Az első kérdés a bizalmi vagyonkezelési szerződés (jogviszony) vagyonrendelő általi felmondhatóságát érintette. Azt a Ptk. eredeti szövege is egyértelművé tette, hogy a vagyonkezelő a vagyonkezelést felmondhatja. Ebben az esetben a Ptk. 6:326. § (1) bekezdésének b) pontja alapján a bizalmi vagyonkezelés a felmondást követő három hónap elteltével megszűnik. A (2) bekezdés szerint a vagyonkezelő a felmondásnál is a kedvezményezett érdekeinek elsődleges figyelembevételével köteles eljárni. Nem volt azonban ilyen egyértelmű, hogy a felmondási jog a vagyonrendelőt is megilleti-e.

A kérdések másik csoportja a bizalmi vagyonkezelésnek az öröklési jog kogens szabályaihoz való viszonyára irányult. Ez mindenekelőtt a kötelesrész iránti igény és a bizalmi vagyonkezelésbe adott (kezelt) vagyon közötti viszony tisztázását tette szükségessé.

37 GÁRDOS István: *A zálogjog*. In: VÉKÁS Lajos – GÁRDOS Péter (szerk.): *Kommentár a Polgári Törvénykönyvhöz*. 1. kötet. Budapest, Wolters Kluwer, 2014. 1092.

38 A követeléskezelés jogi szabályozásának szükségességéről részletesebben lásd HODOSI Miklós: *A követeléskezelés jogi szabályozása*. In: BODZÁSI Balázs (szerk.): *Tanulmányok a gazdasági jog, a pénzügyek és a számvitel köréből*. HVG-ORAC Kiadó, Budapest, 2016. 147–171.

39 FUGLINSZKY–TÖKEY: i. m. 365.

A jogalkalmazási bizonytalanságok elkerülése érdekében, ezekre az egyes törvényeknek az üzleti környezet jogi versenyképességének növelése érdekében szükséges módosításáról szóló 2017. évi LXI. törvény kívánt választ adni.⁴⁰

A felmondhatósággal kapcsolatban a módosítás egy új diszpozitív szabály kimondásával egyértelmű helyzetet teremtett, úgy, hogy ez a bizalmi vagyonkezelési jogviszony stabilitását és a konstrukció rugalmasságát sem sértette. A módosítás emellett a szerződési szabadság és a kötelesrészre vonatkozó kógens rendelkezések egymáshoz való viszonyát is tisztázni kívánta. Ehhez kapcsolódóan a jogalkotó egyértelművé tette, hogy az öröklési jog kógens szabályai a vagyonrendelő rendelkezési jogának a korlátját jelentik.

IV. A bizalmi vagyonkezelés vagyonrendelő általi felmondhatósága

A bizalmi vagyonkezelési szerződés (jogviszony) vagyonrendelő általi felmondhatósága kapcsán több kérdés is felmerült:

- Felmondhatja-e a vagyonrendelő a bizalmi vagyonkezelést?
- Ha igen, ki lehet-e zárni ezt a felmondási jogot a szerződésben?
- A vagyonrendelő jogutódját megilleti-e a felmondási jog?
- Az eredeti vagyonrendelő kizárhatja, illetve korlátozhatja-e a felmondási jogot a saját jogutódja vonatkozásában?

A jogalkalmazói gyakorlat részéről felmerült az igény, hogy a Ptk. rendezze ezt a kérdéskört és egyúttal mondjon valamit a vagyonrendelő oldalán bekövetkező jogutódlásról is. A jogutódlás kérdése különösen akkor releváns, ha a természetes személy vagyonrendelő kijelöli a jogutódját, aki azonban nem az örököse, és így nem az öröklés rendje érvényesül.

A többségi álláspont szerint a bizalmi vagyonkezelési szerződés a vagyonrendelő által a Ptk. eredeti normaszövege alapján is felmondható volt. A bizalmi vagyonkezelés vagyonrendelő általi felmondhatósága ugyanis a Ptk. 6:213. § (3) bekezdéséből is levezethető (rendes felmondás). Ennek alapján, ha e törvény eltérően nem rendelkezik, a tartós jogviszonyt létrehozó, határozatlan időre kötött szerződést megfelelő felmondási idő alkalmazásával bármelyik fél felmondhatja. A felmondási jog kizárása semmis. Ezzel kapcsolatban azonban az jelentett problémát, hogy a felek ezt a felmondási jogot nem zárhatják ki.

Indokoltnak tűnt ezért a bizalmi vagyonkezelés vagyonrendelő általi felmondhatóságának külön szabályozása, azzal a lehetőséggel együtt, hogy a felek a határozatlan időre kötött bizalmi vagyonkezelési szerződésben kizárhatják a rendes felmondás jogát.

Ezt a módosítás diszpozitív szabályként fogalmazta meg (lásd a 2017. évi LXI. törvény 24. §). Ennek alapján a Ptk. módosított 6:326. § (1) bekezdése azt rögzíti, hogy a bizalmi vagyonkezelés megszűnik, ha a vagyonrendelő a határozatlan időre kötött szerződést – *annak eltérő rendelkezése hiányában* – felmondja. Ez az új rendelkezés egyértelművé

40 Kihirdetve a Magyar Közlöny 2017. évi 85. számában (2017. június 8.). A törvény legtöbb rendelkezése a kihirdetést követő 15. napon lépett hatályba (ennek alapján a hatálybalépés dátuma: 2017. június 23.). Lásd a 2017. évi LXI. törvény 46. §-át.

tette a határozatlan időre kötött bizalmi vagyonkezelési szerződés vagyonrendelő általi felmondhatóságát, illetve annak kizárását vagy korlátozhatóságát. A felek ugyanis a szerződésben eltérően is rendelkezhetnek, vagyis ki is zárhatják vagy korlátozhatják a vagyonrendelőt megillető felmondási jogot.

Amennyiben a felek élnek az eltérés lehetőségével és kizárják a felmondási jogot, a vagyonrendelést visszavonhatatlannak tekintik. A Ptk. 6:326. § (3) bekezdésében foglalt kógens szabály alapján azonban az ilyen határozatlan időtartamra létesített és a vagyonrendelő által fel nem mondható bizalmi vagyonkezelési jogviszony is megszűnik ötven év elteltével. Annak azonban nincs akadálya, hogy az ötvenéves időtartam elteltével a vagyonrendelő azonos feltételek mellett újra létrehozza a bizalmi vagyonkezelést.⁴¹

A vagyonrendelő általi felmondhatóság szabályozása elvezet a bizalmi vagyonkezelés megszűnésének a kérdéséhez. Ezzel kapcsolatban *Tókey Balázs* a megszűnés két esetét különbözteti meg egymástól:

a) amikor a bizalmi vagyonkezelésnek csak a megbízási jellegű eleme, tehát csak a vagyonrendelő és az eredeti vagyonkezelő közötti jogviszony szűnik meg, de maga a bizalmi vagyonkezelés fennmarad; és

b) amikor a bizalmi vagyonkezelési jogviszony minden eleme megszűnik.⁴²

Amíg az a) esetben egy új vagyonkezelő kezeli tovább a vagyont az eredeti kedvezményezett(ek) javára, addig a b) esetben a kedvezményezett jogosultságai is megszűnnek a kezelt vagyon vonatkozásában és a továbbiakban elkülönítetten kezelendő vagyon sem marad.

Az új felmondási ok vonatkozásában felmerül a kérdés, hogy az csak a vagyonrendelő és a vagyonkezelő közötti megbízási típusú jogviszonyt szünteti-e meg, vagy pedig a bizalmi vagyonkezelési jogviszony minden elemét. Álláspontunk szerint ez utóbbi a helyzet, vagyis a határozatlan időre kötött bizalmi vagyonkezelési szerződésnek a vagyonrendelő általi felmondása a vagyonkezelési jogviszony egészét megszünteti. Ez nyilvánvalóan a kedvezményezettre is kihat és a kedvezményezetti jogosultságok megszűnésével járhat. Mivel azonban a kedvezményezettnek csak várományi joga van a kezelt vagyonra nézve, ez önmagában nem képezheti akadályát a vagyonrendelőt megillető felmondási jognak. A törvény emellett csak a bizalmi vagyonkezelési jogviszony vagyonkezelő általi felmondása esetén írja elő azt a követelményt, hogy a vagyonkezelő a felmondásnál is a kedvezményezett érdekeinek elsődleges figyelembevétele mellett köteles eljárni. Ez a kérdés a Ptk. 6:213. § (3) bekezdése vonatkozásában is felmerülne, a kedvezményezetti jogosultság megszűnése pedig ebben az esetben sem lenne akadálya a felmondási jog gyakorlásának.

V. Bizalmi vagyonkezelés és kötelesrészi igény

A másik rendezésre váró kérdéskör a bizalmi vagyonkezelés és az öröklési jog kógens rendelkezései közötti viszonyt érintette. Ez mindenekelőtt annak tisztázását igényelte,

41 FUGLINSZKY–TÓKEY: i. m. 378.

42 TÓKEY Balázs: *Új szerződéstípusok a Polgári Törvénykönyvben*. In: VÉKÁS Lajos (szerk.): *Fejezetek a Polgári Törvénykönyv keletkezéstörténetéből*. Magyar Közlöny Lap- és Könyvkiadó Kft., Budapest, 2018. 321.

hogyan a bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyont hozzá kell-e számítani a kötelesrész alapjához. A Ptk. 7:75. §-a alapján kötelesrész a vagyonrendelő mint örökhagyó leszármazóját, házastársát és szülőjét illeti meg, ha az öröklés megnyílásakor az örökhagyó törvényes örököse vagy végintézkedés hiányában az lenne.

Választ kellett adni emellett arra a kérdésre is, hogy ha a természetes személy vagyonrendelő halála után kötelesrészre jogosult személy a bizalmi vagyonkezelés kedvezményezettje is egyben, akkor milyen jogalapon érvényesíthet igényt a kezelt vagyonnal szemben.

Az öröklési jogi kérdésekre adandó válasz során abból kellett kiindulni, hogy a bizalmi vagyonkezelés sem szolgálhat eszközül az öröklési jog kógens szabályainak a megkerülésére.

Mindezek alapján a Ptk. Öröklési jogi Könyvében egyértelművé kellett tenni, hogy az örökhagyó által bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon értékét hozzá kell számítani a kötelesrész alapjához. Erre a Ptk. 7:80. § (1) bekezdésének módosításával került sor. A módosított normaszöveg kimondja, hogy a kötelesrész alapja a hagyaték tiszta értéke, valamint az örökhagyó által élők között bárkinek juttatott ingyenes adományok juttatáskori tiszta értéke, *ideértve az örökhagyó által bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon értékét is*. A módosított normaszöveg alapján tehát a bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon ebben a tekintetben ingyenes adománynak minősül. Ez azonban azt is jelenti, hogy a bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon vonatkozásában a Ptk. 7:81. § (1) bekezdés a) pontját is alkalmazni kell. Eszerint pedig nem tartozik a kötelesrész alapjához az örökhagyó által a halálát megelőző tíz évnél régebben bárkinek juttatott ingyenes adomány értéke.

Ennek alapján tehát a vagyonrendelő halálát megelőző tíz évnél nem régebben bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon értékét hozzá kell számítani a kötelesrész alapjához. A vagyonrendelő halálát megelőző tíz évnél régebben bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon értékét azonban már nem kell hozzászámítani a kötelesrész alapjához.

Kérdésként merülhet fel, hogy kivel szemben érvényesítheti igényét a kötelesrészre jogosult. Van olyan jogirodalmi álláspont, amely szerint a kötelesrészre jogosultnak a kedvezményezettrel szemben kell fellépnie. Eszerint, mivel nem a vagyonkezelő a kezelt vagyon haszonhúzója, nem lehet őt a kötelesrész kielégítéséért felelős személynek tekinteni, így a kötelesrészre jogosult nem a vagyonkezelővel, hanem a kedvezményezettrel szemben léphet fel.⁴³ Árnyaltabb álláspontot képvisel *Tőkey*, aki szerint a kötelesrészi igény mind a vagyonkezelővel, mind a kedvezményezettrel szemben érvényesíthető, attól függően, hogy éppen kinél van a bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyon.⁴⁴

VI. További öröklési jogi kérdések

Egy további módosítás a Ptk. 7:96. § (5) bekezdését érintette. A módosított normaszöveg szerint végrendelettel alapított bizalmi vagyonkezelési jogviszony esetén a bizalmi vagyonkezelő a hagyatéki tartozásokért a kezelt vagyonnal úgy felel, mintha dologi hagyományban részesült volna.

43 B. SZABÓ – ILLÉS – KOLOZS – MENYHEI – SÁNDOR: i. m. 131.

44 TŐKEY: i. m. 325.

Ugyancsak a végrendelettel alapított bizalmi vagyonkezelési jogviszonyhoz kapcsolódott egy másik öröklési jellegű módosítás is, amely a Ptk. 6:329. § (2) bekezdéséhez kapcsolódott. A módosított normaszöveg szerint végrendelettel alapított bizalmi vagyonkezelési jogviszony a vagyonkezelővé való kijelölésnek a vagyonkezelő által a végrendeletben meghatározott tartalommal történő elfogadásával, a vagyonrendelő halálának időpontjára visszamenő hatállyal jön létre. A módosított normaszöveg egyértelművé teszi tehát, hogy

- végrendelettel alapított bizalmi vagyonkezelés esetén a vagyonkezelőt a végrendeletben kell kijelölni;
- a kijelölést a vagyonkezelőnek el kell fogadnia;
- a kijelölést a végrendeletben meghatározott tartalommal lehet csak elfogadni;
- a végrendelettel alapított bizalmi vagyonkezelés – a kijelölés vagyonkezelő általi elfogadása esetén – a vagyonrendelő halálának időpontjára visszamenő hatállyal jön létre.

Végül ugyancsak az öröklési joghoz kapcsolódik az a kérdés, hogy ha a kedvezményezett kötelesrészre is jogosult, akkor érvényesíthet-e igényt a vagyonkezelővel szemben szerződési jogi, illetve öröklési jogi alapon is. További kérdés, hogy ha a kedvezményezett mindkét jogalapon érvényesíthetne igényt, választhatja-e azt, amelyik alapján többre tarthat igényt. Ehhez kapcsolódóan pedig eljuthatunk addig a kérdésig is, hogy vajon a vagyonrendelő rendelkezhet-e úgy érvényesen, hogy aki a bizalmi vagyonkezelésbe adott vagyontömeggel szemben bármilyen igényt (így például kötelesrészi igényt) támaszt, az elveszíti kedvezményezetti pozícióját.

A konstrukció rugalmasságát növelendő, a 2017. évi LXI. törvény 22. §-a egy új dispozitív rendelkezéssel egészítette ki a Ptk. 6:311. §-át. A Ptk. 6:311. § új (5) bekezdése szerint a kedvezményezetti jogosultság megszűnik, ha a kedvezményezett a szerződésben meghatározottaktól eltérő jogcímen érvényesít igényt a kezelt vagyonnal szemben. A vagyonrendelő rendelkezési jogosultsága ennek alapján tovább bővült és kiegészült azzal a lehetőséggel, hogy kizárja a kedvezményezetti pozícióból azt, aki más jogcímen – így például kötelesrészi igény alapján – érvényesít igényt a kezelt vagyonnal szemben.

A két különböző jogcímen való igényérvényesítést kizáró rendelkezésnek akkor van jelentősége, ha a kezelt vagyonnak több kedvezményezettje is van. Ilyen esetben merülhet fel, hogy a több jogcímen igényt érvényesítő kedvezményezett – a vagyonrendelő eredeti szándékától eltérően – kedvezőbb helyzetbe kerül, mint a többi kedvezményezett.⁴⁵

VII. A vagyonrendelői pozícióban bekövetkező jogutódlás

Arra vonatkozóan is felmerült az igény, hogy a Ptk. valamilyen módon rendezze a vagyonrendelői pozícióban bekövetkező jogutódlást. Kérdésként merült fel mindenképp, hogy a vagyonrendelői pozícióban történhet-e jogutódlás, vagyis, hogy a természetes személy örököse automatikusan, a törvény erejénél fogva belép-e a vagyonrendelő jogutódjaként a jogviszonyba.

45 TÓKEY: i. m. 319.

Fontos kiemelni, hogy a szerződéses pozíció örökölhetőségének a kérdése nemcsak a bizalmi vagyonkezelés, hanem valamennyi szerződés esetén felmerül. A jogalkotó erre tekintettel nem akart olyan módosítást végrehajtani, amely kizárólag a bizalmi vagyonkezelés esetében mondta volna ki az egyik szerződéses pozíció örökölhetőségét. Ebből ugyanis adott esetben azt a következtetést lehetett volna levonni, hogy a Ptk. más szerződéstípusok esetén nem ismeri el a jogutódlás lehetőségét.

Ezért a módosítás azt tette lehetővé a vagyonrendelő számára, hogy halála vagy jogutód nélküli megszűnése esetére kijelölje azt a személyt, aki az őt megillető jogok gyakorlására jogosult, valamint az őt terhelő kötelezettségek teljesítésére köteles. Az angolszász jogokban a vagyonrendelői jogok gyakorlására kijelölt személyt protektornak nevezik, azzal a lényeges különbséggel, hogy a vagyonrendelő protektort nemcsak halála, illetve jogutód nélküli megszűnése esetére jelölhet.⁴⁶

A Ptk. 6:325. § új (4) bekezdése mindezek alapján azt mondja ki, hogy a vagyonrendelő a halála vagy jogutód nélküli megszűnése esetére a szerződésben kijelölheti a vagyonrendelőt megillető jogok gyakorlására jogosult és a vagyonrendelőt terhelő kötelezettségek teljesítésére köteles személyt. A kijelölésnek a vagyonkezelőhöz intézett nyilatkozattal történő elfogadása esetén a kijelölt személyt a vagyonrendelő jogai és kötelezettségei illetik meg, illetve terhelik abban a körben, amelyben a szerződés e jogait és kötelezettségeit nem korlátozza.

A vagyonrendelőt ennek alapján az a jog is megilleti, hogy korlátozza az általa kijelölt személy jogait. Kizárhatja például, hogy az általa kijelölt személy felmondja a bizalmi vagyonkezelési szerződést.

Amennyiben a természetes személy vagyonrendelő a halála esetére nem rendelkezik az őt megillető jogok gyakorlására jogosult, illetve az őt terhelő kötelezettségek teljesítésére köteles személlyel, akkor az öröklés rendje érvényesül.

Találkozhatunk olyan jogirodalmi állásponttal, amely szerint a Ptk. 6:325. § új (4) bekezdésében lehetővé tett kijelölést végintézkedésnek kell tekinteni. Ezen vélemény szerint ellentét mutatkozik a Ptk. 6:325. § (4) bekezdése, valamint az öröklési jogi szabályok között. Nem egyértelmű ugyanis, hogy ezt a végintézkedésnek tekintett jognyilatkozatot milyen formában kell megtenni, illetve, hogy milyen időpontban és milyen feltételekkel szállnak át a vagyonrendelői jogok és kötelezettségek a jogutódra.⁴⁷

Álláspontunk szerint azonban az új normaszöveg által lehetővé tett kijelölést nem lehet végintézkedésnek tekinteni. A Ptk. 7:10. §-a szerint az örökhagyó halála esetére vagyonáról vagy annak egy részéről végintézkedéssel szabadon rendelkezhet. Ennek alapján a végintézkedésnek mindig az örökhagyó vagyonára kell irányulnia. Az örökhagyó a végintézkedéssel vagyonáról, vagy annak egy részéről rendelkezik. Amennyiben azonban a vagyonrendelő halála esetére kijelöli az őt megillető jogok gyakorlására jogosult és az őt terhelő kötelezettségek teljesítésére köteles személyt, nem a vagyonáról rendelkezik. Ebben az esetben nincs szó az örökhagyó vagyonára irányuló rendelkezésről, így ez a fajta kijelölés nem is tekinthető végintézkedésnek. Ebből következően nem merülhet

46 Értelmezési kérdések azonban a protektor jogállása kapcsán is felmerülnek. Így mindenekelőtt az, hogy a vagyonrendelő halála (jogutód nélküli megszűnése) esetén a kijelölt protektor mennyiben lesz jogosult a vagyonrendelő tevékenységét folytatni. Erről lásd B. SZABÓ – ILLÉS – KOLOZS – MENYHEI – SÁNDOR: i. m. 113.

47 TÖKEY: i. m. 320.

fel az a helyzet sem, hogy a vagyonrendelő jogutódját kijelölő nyilatkozat érvénytelen formájú végrendeletnek minősüljön.⁴⁸

Ehhez kapcsolódó analógiaként a Ptk. 3:394. § (1) bekezdésére is utalunk, amely az alapítvány szabályai körében az alapító kiesése esetén az alapítói jogok gyakorlásáról szól. Eszerint, ha az alapító meghalt, jogutód nélkül megszűnt vagy más okból az alapítói jogait véglegesen nem gyakorolja, az alapítói jogokat az alapító által az alapító okiratban kijelölt személy vagy alapítványi szerv, kijelölés hiányában a kuratórium gyakorolja. Ezzel a kijelöléssel kapcsolatban azonban nem merült fel, hogy természetes személy alapító esetén ez végintézkedés lenne, miként az sem, hogy a kijelölt személy örököse lenne az alapítónak.

Erre is tekintettel vitatható az az álláspont is, amely szerint az ipso iure öröklés elvét követve a jogutód a vagyonrendelő halálának időpontjában – további jognyilatkozat tétele nélkül – automatikusan a vagyonrendelő helyébe lép, a vagyonkezelőhöz intézett nyilatkozattal történő elfogadásnak pedig csak deklaratív hatálya van.⁴⁹ A kijelölt személy természetesen a vagyonrendelő halálának az időpontjában lép a vagyonrendelő helyébe. A kijelölést azonban el kell fogadnia, még hozzá a vagyonkezelőhöz intézett jognyilatkozattal. A helyzet hasonló, mint a végrendelettel alapított bizalmi vagyonkezelési jogviszony esetén. Ezzel kapcsolatban a Ptk. módosított 6:329. § (2) bekezdése egyértelműen fogalmaz: végrendelettel alapított bizalmi vagyonkezelési jogviszony a vagyonkezelővé váló kijelölésnek a vagyonkezelő által – a végrendeletben meghatározott tartalommal történő elfogadásával – a vagyonrendelő halálának időpontjára visszamenő hatállyal jön létre. Ennek analógiájára pedig a vagyonrendelő által kijelölt személy is a kijelölés elfogadásával, de a vagyonrendelő halálának időpontjára visszamenő hatállyal jogosult a vagyonrendelőt megillető jogok gyakorlására és köteles a vagyonrendelőt terhelő kötelezettségek teljesítésére. Ennek alapján pedig nem mutatkozik bizonytalanság abban a tekintetben sem, hogy milyen időpontban és milyen feltételekkel szállnak át a vagyonrendelői jogok és kötelezettségek a kijelölt személyre.

VIII. Következtetések

A Ptk. bizalmi vagyonkezelésre vonatkozó szabályainak a módosítása elsődlegesen arra irányult, hogy az elmúlt években felmerült és értelmezési nehézségeket okozó kérdések tisztázásra kerüljenek. A jogalkotói cél egyértelműen az volt, hogy egy működőképes bizalmi vagyonkezelési konstrukció a magyar vagyonrendelők mellett, a külföldi vagyonrendelők érdeklődését is felkeltse.

Erre tekintettel a módosítások mindenekelőtt a jogintézmény vagyonvédelmi funkcióját kívánták erősíteni, amely különösen a külföldi vagyonrendelők számára egy kiemelten fontos szempont. A vagyonvédelmi funkciót leginkább a felmondhatóság kérdésének a rendezése, valamint a Vht. 132/A. § (3)–(5) bekezdéseinek a hatályon kívül helyezése erősítette. A felmondhatóság szabályozása révén egyértelművé vált, hogy ha a felek a határozatlan idejű

48 Tókey szerint, ha a felek nem végintézkedési formában kötik meg a bizalmi vagyonkezelési szerződést, akkor az abban foglalt, a vagyonrendelő jogutódját kijelölő nyilatkozat, mint érvénytelen formájú végrendelet, az érdekelt által megtámadható végintézkedésnek minősül a Ptk. 7:37. §-ának szabályai szerint. Lásd TÓKEY: i. m. 320.

49 TÓKEY: i. m. 320.

bizalmi vagyonkezelés esetén kizárták a vagyonrendelő általi felmondás jogát, akkor a vagyonrendelést visszavonhatatlannak tekintik.

A bizalmi vagyonkezelés Ptk.-beli szabályai mellett a bizalmi vagyonkezelőkről és tevékenységük szabályairól szóló 2014. évi XV. törvény is átfogóbb módosításra szorult. Ehhez kapcsolódóan fontos kiemelni, hogy a bizalmi vagyonkezelés intézményének a gyakorlatban történő elterjedéséhez és működéséhez nemcsak a Ptk. rugalmas és magas színvonalú magánjogi szabályozására van szükség. Lényegesek a bizalmi vagyonkezelőkről és tevékenységük szabályairól szóló 2014. évi XV. törvény rendelkezései is, melyek döntően közigazgatási jogi jellegűek. A konstrukció szélesebb körű alkalmazásához emellett a kedvező adózási szabályok is nagymértékben hozzá tudnak járulni.⁵⁰

A külön törvény módosítása keretében 2017-ben sor került a vagyonkezelésre jogosultak körének a bővítésére, illetve a bizalmi vagyonkezelés és a befektetési szolgáltatási tevékenység elhatárolására. Fontos volt azonban fenntartani az állami kontrollt e felett a tevékenység felett. Ennek nyilván elsődlegesen az üzletszerűen végzett bizalmi vagyonkezelési tevékenység esetén kell fennállnia, az állam azonban az eseti vagyonkezelésre vonatkozó ellenőrzésről sem mondhat le. Ez persze nem a szó klasszikus értelmében vett felügyelet, hanem egy olyan hatósági kontroll, amely képes lehet időben reagálni az esetleges visszaélésekre. Ezt a hatósági kontrollt a Magyar Nemzeti Bank látja el.

A hazai vonatkozások kapcsán azt is ki kell emelni, hogy a bizalmi vagyonkezelésnek a jövőben jelentős szerep juthat a családi vagyontervezésben, hiszen várhatóan egyre több családi vállalkozás kerül bizalmi vagyonkezelésbe. A jogintézmény tehát generációs vagyontranszfer szerepet is betölthet.⁵¹

A potenciális külföldi vagyonrendelők számára a magyar bizalmi vagyonkezelés iránti érdeklődés alapvetően arra épülhet, hogy a hazai szabályozás vagyonvédelmi jellege kifejezetten erősnek mondható. Ehhez kapcsolódik az is, hogy a magyar Ptk. szerint nincs megosztva a tulajdonosi joggyakorlás (a vagyonkezelő a tulajdonos), az adózási szabályok kedvezőek, a jogintézményt pedig nem lehet fedezetelvonásra használni, hiszen a fedezetelvonó ügyleteknek kialakult bírói gyakorlata van, amely ezt korlátok közé szorítja.⁵²

Az üzletszerű bizalmi vagyonkezelést folytató vállalkozások komoly humán erőforrást igényelnek. A vagyonkezelési tevékenységhez nemcsak képzett, nyelveket beszélő jogászokra, illetve könyvelőkre van szükség, hanem befektetési ismeretekkel rendelkező gazdasági szakemberekre is, akik jellemzően magas jövedelemmel rendelkeznek, így az utánuk fizetett munkáltatói járulékok is igen magasak. Lényeges szempont emellett az is, hogy ezek a vállalkozások a vagyonkezelési tevékenységük során a magyar bankrendszert használják, a kezelt vagyon jelentős részét pedig részben magyarországi ingatlanokba, részben pedig magyar állampapírokba fektetik.

50 A vagyonrendeléshez kapcsolódó adózási szabályokról lásd B. SZABÓ – ILLÉS – KOLOZS – MENYHEI – SÁNDOR: i. m. 81., 134–153.

51 Erről lásd B. SZABÓ – ILLÉS – KOLOZS – MENYHEI – SÁNDOR: i. m. 61–70.

52 MENYHÁRD: *A bizalmi vagyonkezelési szerződés jogi szabályozásának aktuális kérdései*, i. m. 41.